

Karadeniz, G., Zabcı, N., Gezgin, S., Katip, C. (2022). Anneleri ile ceza infaz kurumlarında kalan 0-3 yaş çocuklarının bağlanma süreçlerinin desteklenmesi ve sağlıklı gelişimleri için bir pilot çalışma: Duygu Salıncağı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(42), 45-89.

DOI: 10.21550/sosbilder.978943
Araştırma Makalesi / Research Article

ANNELERİ İLE CEZA İNFAZ KURUMLARINDA KALAN 0-3 YAŞ ÇOCUKLARININ BAĞLANMA SÜREÇLERİNİN DESTEKLENMESİ VE SAĞLIKLI GELİŞİMLERİ İÇİN BİR PİLOT ÇALIŞMA: DUYGU SALINCAĞI*

Gülçin KARADENİZ**
Neslihan ZABCI***
Sinem GEZGİN****
Ceren KATİP*****

Gönderim Tarihi / Sending Date: 5 Ağustos / August 2021
Kabul Tarihi / Acceptance Date: 2 Kasım / November 2021

ÖZET

Önleyici/müdahale edici ya da destekleyici projeler üretmek, sosyal politikalar geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Kadın kapalı ceza infaz kurumunda annesi ile kalan çocuklar için geliştirilen bu önleyici projenin amacı; 0-3 yaş arası çocukların tüm gelişim alanlarını annelere verilecek eğitim ile birlikte desteklemek, anne ve çocuk arasındaki duygusal bağı güçlendirmek ve etkileşimi arttırmaktır. Proje

---

* Duygu Salıncağı, Maltepe Üniversitesi BAP Projesi olarak hayata geçirilmiştir. Proje Yöneticisi: Gülçin KARADENİZ, Araştırmacı: Neslihan ZABCI, Araştırmacı Yüksek Lisans Öğrencileri: Ceren KATİP ve Sinem GEZGİN, Uzman: Derya ALTINAY.

** Dr. Öğr. Üyesi, Maltepe Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Psikoloji Bölümü, İstanbul / TÜRKİYE, gulcinkaradeniz@maltepe.edu.tr

*** Dr. Öğr. Üyesi, Yeditepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, İstanbul / TÜRKİYE, neslihanzabci@gmail.com

**** Uzman Psikolog, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Psikoterapi Merkezi, İstanbul / TÜRKİYE, snmgazez@gmail.com

***** Yüksek Lisans Öğrencisi / Psikolog, Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul / TÜRKİYE, cerenkatip@hotmail.com

Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi
Uludağ University Faculty of Arts and Sciences Journal of Social Sciences
Cilt: 23 Sayı: 42 / Volume: 23 Issue: 42

çalışmasının diğer bir amacı da çocuklar için kullanılan oyun alanını geliştirmek ve düzenli kullanılmasını sağlamaktır. Bu noktalardan hareketle gelişimsel değerlendirmeler yapılmış ve ihtiyacı olan çocuklara sağlanan bireysel psikoterapi sürecinin ruhsal gelişimi nasıl etkilediği incelenmiştir. Çalışma kapsamında, 0-3 yaş grubu 31 çocuk ve anneleri ile çalışılmıştır. Bu doğrultuda eğitim öncesi ve sonrasında annelere; Demografik bilgi formu, Ebeveyn-Çocuk Kapsayıcı İşlevler Ölçeği, ACE Travma Ölçeği, Çocukluk Çağı Travmaları Soru Listesi, Marschack Etkileşim Değerlendirmesi uygulanmıştır. Çocuklara ise proje başlangıç ve bitiminde AGTE Gelişim Testi, 1-3 Yaş Sosyal Duygusal Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ön test ve son test ölçümleri arasında anlamlı farklar olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: cezaevi, çocuk, bağlanma, oyun, kapsayıcı işlev

A Pilot Study for Enhancing Attachment Processes and Healthy Development of 0-3 Years Old Children Staying at Penal Institutions with Their Mother: Emotion Swing

ABSTRACT

It is important in terms of developing social policies by producing preventive/interfering or supportive projects for changes in the context. The aim of this preventive project, which was developed for children staying with their mothers in a closed women's penal institution, is to support all developmental areas of children aged 0-3, together with the education to be given to mothers, to strengthen the emotional bond between mother and child and to increase interaction. Another aim of the research is to develop the playground used for children and to ensure that it is used regularly. From this point of view, developmental evaluations were made and how therapy processes affected this interaction was examined. Within the scope of the study, 31 children aged 0-3 and their mothers were studied. In this context; Demographic information form, Parental Child Containing Functions Scale, ACE Trauma Scale, Childhood Trauma Questionnaire, Marschack Interaction Method Assessment were applied to the mothers before and after the training. For children aged 0-3, the AGTE Developmental Test and the 1-3 Age Social Emotional Evaluation Scale were used at the beginning and the end of the project. As a result of the research, it is seen that there are significant differences between the pretest and posttest measurements.

Key words: penitentiary, child, attachment, play, containing function

Giriş

Yaşamın sihirli yılları olarak adlandırılan erken çocukluk dönemi ve bu dönemde sunulan imkânlar çocukların gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır (AÇEV,1996, 2003, 2016, 2017; Oktay, 2004). Bu sihrin kaynağının, bakım verenin bebek ile kurduğu ilişki sırasında sergilediği duyarlılık, tutarlılık ve erişilebilirlik olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bebeğin kendisi ve diğer kişilere yönelik bilişleri, bakım vereninin bu tepkileri ile ilişkilendirilmektedir (Bowlby, 1973; Biringen, 2000; Mahler vd., 1975; Schore, 1994). Yine hayatın ilk üç yılında ortaya çıkan birçok psikopatolojik durumun da temel nedeni olarak bebek ile bakım vereni arasındaki ilişki gösterilmektedir. 0-3 yaş beyin gelişimi açısından daha da kritik bir noktayı temsil etmektedir. Anne ve bebeğin, dokunarak ve göz göze bakışarak iletişim kurduğu bu dönem, çocuk için en değerli beyin gelişiminin gerçekleştiği dönemdir. Bu dönemde yeni nörolojik ağlar kurulur ve bu ağlar, “ileriye yönelik plan yapma, empati kurma, problem çözme, dürtülerin kontrolü, duyguları tanıma” gibi işlevleri içeren beyin bölgesinin gelişimi için hayati önem taşır. Çünkü bilişsel süreçleri yönlendiren bellek, duygusal süreçlere de etki etmektedir. Bir olayın kodlanması, depolanması ve iyi ya da kötü olarak anımsanması da bu sürecin bir parçasıdır (Fischer & Bidell, 1998; LeDoux, 1996; Pezdek & Taylor, 2002). Bu aşamada kurulan beyin bağlantıları sayesinde, bebek gelecek ilişkilerini anlamlandırır ve karşısındakinin düşünceleri ve ihtiyaçları hakkında akıl yürütebilir. Ayrıca içten çalışan modeller duygu durum düzenleme, stresle başetme ve bilgi işleme süreçlerini de etkilemektedir. Anne ve bebek arasındaki etkileşimin, yaşamın sonraki dönemlerinde, bireyin duygu, düşünce, davranışlarında ve kurulacak olan ilişkilerinde belirleyici olduğunu saptanmıştır (Bowlby, 1973; Biringen & Robinson, 1991; Cashdan, 1988; Cooper vd., 1998; Engels vd., 2001; Shaver & Mikulincer, 2002). Birçok ülkede, anne ile bebeği arasındaki etkileşimi/bağı korumak amacıyla tutuklu veya hükümlü

annelerin çocuklarının yanlarında kalmalarına izin verilmektedir. İngiltere bir buçuk, Fillandiya iki, Danimarka üç, Kenya dört, Avusturalya beş, Türkiye ise altı yaşına dek çocuğun annesi ile kalmasına izin vermektedir (Artar, 2012; Baradon vd., 2008; Brett & Bastick, 2005; Makau vd., 2017).

Çocukların kapasitesini ve fonksiyonlarını geliştirmek için onlara ulaşmanın en etkili yöntemlerinden birisinin oyun olduğu bilinmektedir (Uluğ Ormancıoğlu, 1997). Çocukla iletişimi güçlendiren, onu hayata hazırlayan ve en etkin öğretim yolu olan oyun; bilgi edinme, deneyim kazanma, küçük ve büyük kasların gelişimini, duygusal ve sosyal gelişimi etkilediği gibi zihin ve dil gelişimini de etkiler. Yetişkinler oyunu eğlenceli ve oyalayıcı bir durum olarak görseler de oyun, çocuk için ciddi bir iştir ve onun en doğal ihtiyacıdır. Çocuk oyun sayesinde deneyimler kazanır, becerileri artar, yetenekleri gelişir ve çevresini keşfeder. Aslında keşfetme davranışının temeli güvenli bağlanma sürecidir. Bağlanma kuramına göre destekleyici ve tutarlı davranışlar ortaya koyan ebeveynler/bakım verenler çocuk için güvenli üst oluştururlar. Güvenli üst, çocukların keşfetme ve araştırma davranışını ortaya koymalarında kritik bir öneme sahiptir. Eğer bağlanma figürü bebeğin konfor ve korunma ihtiyaçlarını - aynı zamanda bebeğin çevreyi bağımsız bir şekilde keşfine saygı duyarak-kabul etmişse çocuğun değer verilme ve kendine güven içeren bir içsel çalışma modeli geliştirme olasılığı yüksektir. Buna karşın, eğer ebeveyn bebeğin konfor ve keşif için olan talebini sıkça reddederse çocuğun değersizlik veya yetersizlik içeren bir içsel çalışma modeli geliştirme olasılığı yüksektir.

Anne ve çocuk arasında sağlıklı bir ilişkiden söz edebilmek için annenin ruhsal yapılanmasının niteliği de çok önemlidir. Bakım verenin; çocukluk öyküsü, kendi ebeveynleri ile olan bağlanma ilişkileri, gelişim, eğitim düzeyi ve mizaç yapısı kadar yaşadığı çevre de

çocuğu ile kuracağı ilişkinin niteliğini etkilemektedir (Hazan & Shaver 1987; Biller 1993). Özellikle sosyal destek kaynaklarından uzak ve stresli yaşam koşulları ebeveynlik becerilerini ve çocuk ile iletişimi olumsuz yönde etkilemektedir (Irvine vd., 1997; Letourneau vd., 2004). Eşlik eden güvensiz ebeveyn-çocuk bağlanma ilişkisi de çocukta fiziksel rahatsızlıkları tetikleyebilir ve somatik belirtilerin ortaya çıkmasına yol açabilir (Fritz & Campo, 2002; Gregory & Rimm-Kaufman, 2008).

Bowlby'e göre (1969) bağlanma sistemi, stres ve tehdit algılandığı durumlarda aktif olmaktadır. Ebeveyn bağlanmasının çocuğun stresi ve bellek performansı üzerindeki etkisi özellikle tehdit içeren yasantılar için geçerli olmaktadır (Alexander vd., 2002). Yine bakım verenin kapsayıcı işlevinin zayıf olması, yani ebeveynin çocuğun ihtiyaçlarını hissedememesi, anlamlandırılmaması ve dönüştürememesi, çocuğun kaygı düzeyini artırır. Bu durum da bebeğin bağlanma örüntülerine yansır ve bazı psikopatolojik belirtiler ortaya çıkabilir (Bion, 1962; Symington & Symington, 1996). Ceza infaz kurumunda bulunan tutuklu ve hükümlü annelerin toplum örneklemindeki annelere oranla daha stresli oldukları ve sosyal destek kaynaklarının sınırlı olduğu bilinmektedir (Boğa, 2016; Çörtü Başar, 2006; Zeytinoglu, 2012).

Allen (2011) yaptığı çalışmanın sonucunda, toplumda yaşanan birçok sosyal sorunun bu kritik yıllarda giderilmemesinden kaynaklandığına ve sonuçların (davranış problemleri, okul terki, suç eğilim vb.) çok ciddi olduğuna vurgu yapmaktadır. Ülkemizde hem okul öncesi çocukların güçlenmesini hem de ebeveynlerin bilinçlenmesini sağlayacak destekleyici programlar ve çeşitli eğitimlerin etkililiğini sınavan projeler geliştirilmiş ve geliştirilmektedir. Bu programlar, kuşkusuz çevreye de müdahale etmektedirler (AÇEV, 1997, 1998, 2002, 2003, 2017; Kağıtçıbaşı vd.,

2001; KEDV, 1995, 1996, 2008). Bu öncü çalışmalar, daha ziyade okul öncesine katılımı arttırmaya, okul öncesi eğitimin önemine, bu eğitimden yararlanan çocukları ve eğitim içeriklerini güçlendirmeye yöneliktir. Müdahale programları yardımıyla ebeveyn çocuk etkileşimini güçlendirmek için 0-3 yaşa odaklanılmasının önemli ve büyük bir yatırım olduğu bir gerçektir. Orta Metin ve Sümer'e göre (2016) müdahale programları, anne çocuk etkileşimini güçlendirmenin ötesinde, *“toplumun ve ülkenin refahını da dolaylı olarak etkileyen, özkaynakları ve sosyal kapitalini güçlendiren temel araçlar”* olarak nitelendirilmektedir.

Kültürümüzde, dezavantajlı gruplara yönelik çocuklar ve ebeveynler için geliştirilen programlar mevcut olsa da cezaevlerinde anneleri ile kalan çocukları içeren çalışmalara nadiren rastlanmaktadır. Bilgiler çok net olmamakla birlikte seksenli yılların başında F tipi cezaevlerinde oyun köşelerinin açılması ebeveyn-çocuk etkileşimini sağlamaya yönelik ilk girişimler olarak kabul edilebilir. Literatürde, cezaevinde anneleri ile kalan 3-6 yaş çocuklarının gelişimsel taramalarının ve psikolojik durumlarının ele alındığı değişkenlerden oluşan araştırmalar yer almaktadır (Can, 2016; Çörtü Başar, 2006; Eryiğit, 2018) ancak 0-3 yaşa ait bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Bu proje, tutuklu ve hükümlü anneleri çocuk gelişimi konusunda bilgilendirmek ve desteklemek, anne çocuk arasındaki duygusal bağı güçlendirmek, etkileşimi arttırmak, ebeveyn tutumlarının niteliğini değerlendirmek, çocuktaki ilişkisel sorunların kaynaklarını anlayabilmek, ruhsal sorunsal belirtileri gösteren ve terapötik müdahaleye ihtiyacı olduğu tespit edilen çocuklarla yürütülecek olan psikoterapi çalışmasının bu süreci nasıl etkilediğini araştırmak ve gelişim alanlarına destek vermek olarak kurgulanmıştır. Kısaca, planlanan bu müdahale programı ile annenin psikososyal işlevselliğini ve annelik stilini desteklemek ve böylece kapsayıcılığını genişleterek

çocukların güvenli bağlanma düzeylerini artırmak hedeflenmiştir. Bunlara ek olarak, çocukların oyun odasına gelmesine ve zamanı en etkili şekilde kullanmalarına rehberlik etmek hedeflenmiştir.

Bu doğrultuda araştırma “*Anneler ve çocukları arasındaki bağlanma ilişkilerini arttırmak amacıyla hazırlanan duygu salıncağı projesi pilot çalışmasında, ön test ve son test fark puanları arasında son testler lehine anlamlı bir fark vardır.*” kurgusu üzerine tasarlanmıştır. Bu bağlamda belirlenen hipotezler şu şekildedir:

1. *Hipotez:* Duygu Salıncağı projesine katılan çocukların sosyal-duygusal gelişim tarama sonuçlarına ait son test puanları ön test puanlarından yüksektir.

2. *Hipotez:* Duygu Salıncağı projesi kapsamında annelere verilen eğitim sonrasında, annelerin kapsayıcı işlev son test puanları ön test puanlarından anlamlı şekilde yüksektir.

3. *Hipotez:* Duygu Salıncağı projesine katılan çocukların gelişimsel değerlendirme son test puanları ön test puanlarından istendik yönde farklıdır.

Ayrıca araştırma kapsamında özel gereksinimleri olan (travmatik yaşantıları yüksek) grupta (n=7) yürütülen Theraplay temelli oyun terapisi çalışmaları da değerlendirilmiştir. Bu bağlamda ele alınan problemler ise şu şekilde sıralanmıştır:

4. *Hipotez:* Theraplay oyunları, katılan annelerin çocuk gelişimi konusunda farkındalıklarını arttırmıştır.

Bu bağlamda ele alınan alt problemler:

- Theraplay oyunları, katılan annelerin olumlu modelleme yapabilmelerine yardımcı oldu mu?

- Theraplay oyunları, katılan annelerin çocuklarını travmatize edecek dokunuşları değiştirmelerine yardımcı oldu mu?
- Theraplay oyunları, katılan annelerin başa çıkabilme becerileri için gerekli rahatlama yöntemlerini öğrenmesine yardımcı oldu mu?
- Theraplay oyunları, katılan annelerin çocukları ile etkileşimlerinde yapı kurmalarına yardımcı oldu mu?
- Theraplay oyunlarına katılan annelerle yürütülen göz teması ve ses tonu ayarlamalarına yönelik çalışmalar, ebeveynin çocuğun ihtiyaçları ile ilgili farkındalık kazanmasına yardımcı oldu mu?
- Theraplay oyunları, katılan annelerin çocuklarına sınırları öğretme çabalarında yardımcı oldu mu?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Var olan çalışmaları desteklemek için hazırlanan bilimsel araştırma projesi, deneysel desene göre tasarlanmıştır. Ancak tüm çocukların oyun odasından ve etkinliklerden faydalanması amacıyla deney ve kontrol grupları oluşturulmamıştır. Araştırmada yarı deneysel desenlerden biri olan Tek Gruplu Ön Test-Son Test Deseni tercih edilmiştir. Alanyazında, annelerin müdahale programı sonrasındaki duyarlılık düzeyinin, SED’i düşük annelere benzerlik gösterdiğine vurgu yapılmaktadır (Cassidy ve ark., 2010).

Araştırma, Adalet Bakanlığı olurları (çalışılabilir izinleri 8 Nisan 2019 ve makale basılabilir izinleri 14 Nisan 2021) ve Maltepe Üniversitesi Etik Kurul izinleri (16 Mayıs 2019 tarih ve 2019/03-3 nolu karar) alınarak başlatılmış ve bu izinler doğrultusunda sürdürülmüştür.

Çalışma Grubu

Proje başlangıcında, Bakırköy Kapalı Kadın Ceza İnfaz Kurumunda anneleri ile kalan 0-3 yaşında çocukların sayısı 51 olarak bildirilmiştir. Ancak bu çocuklardan 20 tanesinin, ayda sadece iki hafta anneleri ile birlikte ceza infaz kurumunda kaldıktan sonraki iki haftayı diğer aile fertlerinin yanında geçirdikleri saptanmıştır. Bu nedenle araştırmaya, anneleri ile devamlı ceza infaz kurumunda kalan çocuklar dâhil edilmiştir (n=31). Diğer çocuklar da kurumda oldukları günlerde oyun odasına davet edilmişler ve etkinliklere katılmışlardır ancak annelerine bir ölçek uygulanmamıştır.

Anneleriyle ceza infaz kurumunda yaşayan ve pilot çalışmaya katılan çocuklar ortalama 18 aylıktır. Çalışmaya katılan annelerin yaş ortalaması 30,22'dir. Diğer sosyo demografik değişkenler ise Tablo 1'de belirtildiği üzeredir:

Tablo 1: Çocuğa Ait Bilgilerin Dağılımı

<i>Değişkenler</i>	<i>Alt Boyutlar</i>	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde</i>
Cinsiyet	Kız	16	61,5
	Erkek	10	38,5
	Toplam	26	100,0
Doğum Yeri	Ceza İnfaz Kurumunda	2	7,7
	Kurum Dışında	24	92,3
	Toplam	26	100,0
Anne Sütü	Aldı	24	92,3
	Almadı	2	7,7
	Toplam	26	100,0
Sütten Kesilme Deneyimi	Babaanne desteği alıp tatile çıktık o sıra sütü bıraktı	1	3,8
	Ben yine cezaevine girince oda dışarda kaldı kesmek zorunda kaldım	1	3,8
	Cezaevine girince kendiliğinden kesildi	1	3,8
	Cezaevine ilk girdiğim gün kesildi	1	3,8

Anneleri İle Ceza İnfaz Kurumlarında Kalan 0-3 Yaş Çocuklarının Bağlanma Süreçlerinin Desteklenmesi ve Sağlıklı Gelişimleri İçin Bir Pilot Çalışma: Duygu Salıncağı

	Dışarıda aileme verdim 1 haftalığına geldiğinde unutmamıştı.	1	3,8
	Hamile Kalınca	1	3,8
	İş olduğu için mama vermeye başladım	1	3,8
	Kendi bıraktı, emmedi doymuyordu mamayla destek verince emmedi	1	3,8
	Kendi kendine yemek yemeye başlayınca	1	3,8
	Kendiliğinden süt gitti stresten	1	3,8
	Kızım anneannesinin yanına gidip gelince bir daha emmedi	1	3,8
	Ruj ile kestim, göğsüme ruj sürüp kan geliyor dedim	1	3,8
	Sarılık oldu	1	3,8
	Sütüm azaldıkça doymadı, biberona hemen alıştı.	1	3,8
	Vermedim kesildi	1	3,8
	Yoğun bakımda yattı, süttten kesildi.	1	3,8
	Hatırlamayan / belirtmek istemeyen	10	38,5
	Toplam	26	100,0
Ek	Gıdaya		
Başlama	Süttten kesildiği gibi	1	3,8
Deneyimi	40. gün	1	3,8
	3. Aydan sonra	2	7,7
	4. Aydan sonra	3	11,5
	5. Aydan sonra	1	3,8
	6 Aydan sonra	10	38,5
	8. Aydan sonra	1	3,8
	9. Aydan sonra	1	3,8
	Hatırlamayan	6	23,1
	Toplam	26	100,0
Bağlı	Olduğu		
Eşyası	Yok	12	46,2
	Var	14	53,8
	Toplam	26	100,0
Beslenme Tarzı	Az yiyor	7	26,9
	Normal	13	50,0
	Çok yiyor	3	11,5
	Değişken	3	11,5
	Toplam	26	100,0

Aktivite Düzeyi	Düşük	7	26,9
	Yüksek	19	73,1
	Toplam	26	100,0
Ağlama	Düşük	15	57,7
	Yüksek	11	42,3
	Belli Değil	1	3,8
	Toplam	26	100,0
Sosyalleşme Düzeyi	Güçlü	20	76,9
	Zayıf	6	23,1
	Toplam	26	100,0
Uyum Sağlama	Düşük	5	19,2
	Zayıf	21	80,8
	Toplam	26	100,0
Israrcılık	Israrcı Değil	2	7,7
	Az	3	11,5
	Orta	7	26,9
	Israrcı	7	26,9
	Çok ısrarcı	7	26,9
	Toplam	26	100,0
Saldırgan Davranışları	Var	11	42,3
	Yok	20	64,5
	Toplam	26	100,0
Konuşma Bozukluğu	Var	4	15,4
	Yok, henüz belli olmuyor	17	65,4
	Henüz konuşmuyor	5	19,2
	Toplam	26	100,0

Veri Toplama Araçları

Çocukların gelişimlerini takip etmek açısından çocuklara AGTE ön ve son testleri uygulanmıştır. Proje çalışmaları yürütülmeye 31 çocuk ile başlanmıştır ancak tahliyeler nedeniyle çalışmaya 26 çocukla devam edilmiştir. Annelere ise demografik bilgi formu, Ebeveyn-Çocuk Kapsayıcı İşlevler Ölçeği (ön test ve son testleri), 1-3 yaş sosyal duygusal değerlendirme ölçeği (ön test ve son testleri), ACE Travma

Ölçeği, Çocukluk Çağı Travmaları Soru Listesi ve Marschack Etkileşim Değerlendirmesi uygulanmıştır. Ayrıca ceza infaz kurumu psikolog ve de sosyal çalışmacılarının görüşleri alınarak bireysel ihtiyaçlar belirlenmiştir.

Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE)

0-6 yaş arası çocukların gelişimini değerlendirmek amacıyla 1998 yılında Işık Savaş, Nilhan Sezgin ve Neşe Erol tarafından geliştirilmiştir. Gelişimsel gerilik ve gerilik durumunda, AGTE bunu tanımlar ve gelişimsel risk altında olduğu düşünülen bebeklerin ve çocukların erken tespitini ve erken önlenmesini sağlar. Envanter, annelerin çocuk gelişimi ile ilgili sorduğu 154 sorudan oluşmaktadır. Her yaş grubu için ayrı gelişimsel sorular vardır. Çocuğun yaşı ve ayı hesaplandıktan sonra annelere bu yaş ve aya göre sorular sorulur. Anneler bu soruları “Evet, Hayır, bilmiyorum” olarak yanıtlar. Envanterin geçerlilik puanları 0-12 ay boyunca .99, 13-44 ay için .98, 45-72 ay için .88, bilişsel gelişim alanında 0-12 ay için .93, 45-99 ay arasında 72 ay, ince motor gelişim alanında 0-12 ay boyunca .84, yaklaşık .80 için .80, 13-44 ay için .40, 45-72 ay için .64, aylar için 0-12 .91, 13-44 aylar, 45-72 aylar için .16, sosyal becerilerin gelişmesi için 0-12 aylar için .92, 13-44 aylar için .85, 45-72 aylar ve .37’dir (Savaşır vd., 1998).

Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları Ölçeği

1994 yılında David P. Bernstein tarafından 70 maddelik bir ölçek olarak geliştirilmiştir (Bernstein vd., 1994). Daha sonra ölçek, kişilerin çocukluk dönemlerinde maruz kaldıkları fiziksel, duygusal ve cinsel olarak kötüye kullanım ile fiziksel ve duygusal ihmale yönelik 28 soru içeren bir ölçek hâline getirilmiştir. Çağı Ruhsal Travmaları Ölçeği 5’li likert tipindedir (1=Hiçbir zaman ve 5=Çok Sık) ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar; fiziksel istismar, cinsel istismar,

duygusal istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal olup Şar tarafından Türkçeye uyarlanmıştır (Şar, 1996, 2012). Ölçeğin iç tutarlılığını gösteren Cronbach alfa değeri bütün deneklerden oluşan grup için .93 olarak bulunmuştur. Bu çalışma için elde edilen Cronbach alfa değeri inkar boyutu için .77, istismar boyutu için .74, fiziksel istismar boyutu için .74, fiziksel ihmal alt boyutu için .75, duygusal ihmal alt boyutu için .74, cinsel istismar alt boyutu için .76 ve toplam puan üzerinden .74 olarak bulunmuştur.

Ebeveyn-Çocuk Kapsayıcı İşlev Ölçeği (KIÖ)

Ölçek, Neslihan Zabcı, Elif Erol ve Ömer Faruk Şimşek tarafından geliştirilmiştir ve 1 ile 5 puan arasında değerlendirilen 36 maddeden oluşmaktadır. Ebeveyn-Çocuk Kapsayıcı İşlev Ölçeği, anne-çocuk arasındaki ilişkide anneden çocuğa doğru aktarılan duygusal kapsayıcılık işlevlerinin niteliğinin anlaşılmasına olanak tanımaktadır. Ölçeğin endişe-ayrılığa hassasiyet, kapsanamayan ilişki, eş ile ilişki, doyum odaklılık, katı kuralcı ilişki olmak üzere toplam 5 alt boyutu bulunmaktadır. Yapılan geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasında Ebeveyn-Çocuk Kapsayıcı İşlev Ölçeği'nin Cronbach's alpha güvenilirlik katsayısının .81 olduğu tespit edilmiştir (Zabcı vd., 2018). Bu çalışma için elde edilen Cronbach alfa değeri .76'dır.

Kısa 1-3 Yaş Sosyal-Duygusal Değerlendirme Ölçeği (BITSEA)

Briggs-Govan ve Carter (2002) tarafından çocukların psikiyatik belirtilerini ve psiko-sosyal gelişim düzeylerini tarama amaçlı olarak geliştirilmiştir. Ölçek toplam 42 maddeden oluşmaktadır. Psikiyatrik tanı ve psiko-sosyal gelişim olmak üzere 2 alt boyutu vardır. Ölçeğin Cronbach α değeri .82 ve .72 olarak bulunmuştur (Karabekiroğlu vd., 2009). Bu çalışma için elde edilen Cronbach alfa değeri .76'dır.

Olumsuz Çocukluk Deneyimi (ACE) Anketi

Çocuğun yaşayabileceği, strese neden olan ve travma ve kronik stres tepkileriyle sonuçlanabilecek bir dizi olayı ifade eder. Ölçek, Bernstein ve arkadaşları tarafından 1994 yılında geliştirilmiştir. İçerdiği yaşantılar; fiziksel, duygusal ve cinsel istismar, fiziksel/ duygusal ihmal ve zihinsel hastalığı olan aile bireyleri ile yaşama, aile içi şiddet, ebeveyn boşanması veya ayrılması, madde bağımlılığı veya hapsedilmedir. Ölçeğin yönergesinde, ölçekte yer alan yaşantıların 18 yaşına kadarki dönemi kapsadığı açıklanmıştır. Ölçekteki maddeler “Ben çocukken,” diye başlamakta ve o yaşantının başına geliş sıklığına bağlı olarak “hiçbir zaman”, “nadiren”, “bazen”, “sıklıkla”, ve “çok sık” şeklinde 5’li likert tipinde puanlanmaktadır. Yüksek puanlar, o tür bir kötüye kullanımın çocukluk ya da ergenlikte daha sık yaşandığına işaret etmektedir. Adverse Childhood Experience Turkish Form (ACE-TR) Aslan ve Alparslan (1999) tarafından geliştirilmiştir. Türkçe formda, “duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal”, “fiziksel kötüye kullanım” ve “cinsel kötüye kullanım” olmak üzere üç alt boyut belirlenmiştir. Ölçeğin bu örneklem için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .94 olarak hesaplanmıştır. Fiziksel kötüye kullanım alt ölçeği için cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .86, duygusal kötüye kullanım ve ihmal alt ölçeği için .93, cinsel kötüye kullanım alt ölçeği için ise .77 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışma için elde edilen Cronbach alfa değeri .76’dır.

Theraplay Oyun Terapisi

Oyun terapisiyle birlikte geliştirilen “etkileşim değerlendirme metodudur”. Anne-bebek etkileşiminin nasıl olduğu ve neye ihtiyaçları olduğu konusunda terapistin değerlendirme yapması için kullanılan etkili bir yöntemdir. Theraplay seansları belirlenmeden önce ebeveyninden çocuğun gelişim öyküsü alınır. İkinci kısımda, MIM kullanılarak ebeveyn ve çocuk etkileşimi gözlenir. Theraplay’ın dört

boyutundan (yapı, bağlılık, besleme, mücadele) oluşan görevlerdir. MIM seansı aileden izin alınarak, video çekimi yapılarak, daha sonra çocuğun bakımverenleriyle (gerek duyulursa uzman başka bir terapistle) birlikte izlenir ve değerlendirilir. MIM, ilişkinin sürdürülmediği noktaları anlama fırsatı sunar. Aynı zamanda, yetişkinle çocuğun kişisel ve güçlü yönlerini ve etkileşimlerindeki olumlu ilişkileri gözlemleme imkânı sağlar. Sonuçlar değerlendirildikten sonra güçlü ve zayıf örüntüler belirlenir, Theraplay seanslarının hangi boyutlar üzerine odaklanması gerektiği düşünülür ve buna paralel olarak seans içerikleri oluşur (Booth & Jernberg, 2009). Marschack Interaction Method (MIM), dört alt madde ile değerlendirilmektedir: Yapı; sınır belirleyebilme ve güvenli ortam yaratabilmeyi, bağlılık; çocuğu, onun duygu durumu ve tepkilerine kendini doğru şekilde uyumlandırarak keyifli bir etkileşimi, besleme; çocuğun rahatlatma, sakinleşme ve bakım ihtiyaçlarını karşılayabilmeyi, mücadele ise çocuğun gelişim düzeyine uygun başarı çabasını desteklemeyi içerir (Booth & Jernberg, 2014).

İşlem

Bu araştırmada, var olan programların kullanılması tercih edilmiştir. Orta Metin ve Sümer de (2016) yeni program geliştirip etkisini test etmenin hem ekonomik hem de kaynaklar açısından yüksek masraflı olduğuna vurgu yapmışlardır. Poortinga da (2013) programların hedef kitleye uyacak biçimde kullanılabileceğinden bahsetmiştir.

Çocuk ve bebeklerle yapılan araştırma oyun tekniği kullanılarak hazırlanmıştır. Her seanstan sonra çocukların katıldıkları etkinlikler dosyalarına işlenerek ay sonunda değerlendirilmiştir.

Proje, onsekiz ay boyunca haftada üç gün Annenin Kapsayıcı İşlevi Eğitimi, Haydi Oynayalım Etkinliği, Diyadik Travma Çalışması başlıkları altında sürdürülmüştür.

Annenin Kapsayıcı İşlevi Eğitimi

Ceza infaz kurumunda tutuklu bulunan kişilerin özgürlük alanlarının kısıtlı olması, ait oldukları sosyal çevreden uzaklaşmış olmaları, suçluluk duyguları ve belki de onları işledikleri suça sürükleyen olumsuz çocukluk çağı deneyimleri gibi nedenler, kaçınılmaz olarak onların ruhsal gerilimlerini artırmakta ve çeşitli ruhsal belirtileri meydana getirmektedir. Proje kapsamında çalışma grubunun, 0-3 yaş aralığında çocuğu ile birlikte ceza infaz kurumunda bulunan anneler ve çocuklarından oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda, annelerin yaşadığı ruhsal-duygusal hassasiyetlerinden çocuklarının da kritik seviyede etkileneceği düşünülmektedir.

Granot ve Mayslees'e (2001) göre bağlanmanın niteliği bozuldukça sosyal-duygusal ve davranışsal problemlerin oluşma olasılığının artmaktadır (akt. Özhan, 2018). Ceza infaz kurumunda kalan küçük bir çocuk için çevresel uyarıcılar oldukça sınırlıdır, ortam koşulları (vakit geçirdiği yerler ve kişiler) farklılık göstermez, dolayısıyla gelişimi için çok kritik olan bir dönemde destek alabileceği tek dayanak annesidir (Bowlby, 1973). Kurum koşullarında, annelerin yükü bu anlamda çok daha zordur çünkü kurum çocuk için sosyalleşmeye ve şefkate açılan tek kapıdır. Bu bağlamda, hükümlü annelerin çocuklarının ruhsal gelişimine nasıl destek olabilecekleri konusunda bilgilendirilmelerinin çok önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle planlanan proje kapsamında, çocukların yaş dönemlerine bağlı olarak annelere, çocuğun 0-3 yaş dönemindeki gelişim özellikleri, en temel ruhsal ihtiyaçları ve annenin kapsayıcı işlevleri ile ilgili bir eğitim verilmesinin, anne-çocuk arasında sağlıklı bir duygusal bağ gelişmesi yönünde faydalı olacağı düşünülmüştür. Verilen eğitimlerin amacı, annelere, çocuklarının içinde

buldukları koşulların ve gelişim dönemlerinin kritik sorunsalları ile ne şekilde baş edebilecekleri konusunda yol göstermektedir.

Bir anne, çocuğun ruhsal gerilimi sonucu ortaya çıkabilecek olumsuz tepkilerine ve saldırganlığına uygun tepkiler vererek, bu negatif tepkileri onu sakinleştirerek dönüştürebiliyorsa kapsayıcı bir annelik işlevi yapmaktadır (Bion, 1962). Böylece çocuk kendi olumsuz duygularının anneyi yok etmediğini görecektir ve iç dünyasında güvenilir/sağlam içsel bir anne imgesi oluşturabilecektir ki bu, güçlü ve sağlam bir kimlik duygusunun temelidir. Ancak anne, saldırılar karşısında çöküyor, terk ediyor (kayıtsızlık) veya misillemede bulunuyor ise, çocuk annesini kaybedeceğine dair bir kaygı taşıyacak ve sağlam bir anne imgesini içselleştiremeyecektir. İşte bu durum, depresyonun özünü oluşturan kayıp endişesine neden olmakta ve çocuğu, kişilik gelişiminde, bağımlı veya oldukça saldırgan tutumlara yöneltmektedir. Bu perspektiften bakıldığında depresyon, kalıcı bir şekilde içselleştirilmiş yardım ve dayanaktan yoksun kalma durumunda, bireyin çaresizliği olarak tanımlanmaktadır (Klein, 1935). Kurumda bulunan çocukların diğer yaşlıtlarına göre daha fazla ruhsal gerilim içinde olacakları ve bu gerilim sonucunda olumsuz duygu dışavurumlarının ve saldırgan tutumlarının daha üst düzeyde olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, yukarıda bahsedilen endişeleri ve ruhsal bozulmaları deneyimlememesi adına, çocuklarının olumsuz duygulanımlarına yönelik kapsayıcı işlevler konusunda, annelerin bilgilendirilmesi ve desteklenmesi önemli görülmüştür.

Bu bağlamda, proje sürecince her hafta çarşamba günü 1,5 saatlik zaman diliminde, annelere “Kapsayıcı İşlev Eğitimi” verilmiştir. Eğitimde yer alan konu başlıkları annelerin talepleri de dikkate alınarak belirlenmiştir. Eğitim şu konuları içermektedir:

- Çocuğun 0-3 yaş gelişim dönemi özellikleri ve ruhsal gereksinimleri

- Anne tutumları ve bu tutumların sebep olduğu duygusal-davranışsal sonuçlar
  - Kayıtsızlık, ödül, ceza gibi davranışsal yöntemlerin yol açtığı ruhsal sorunlar
  - Çocuğun olası saldırgan tutumlarının anne tarafından nasıl olumlu duygulanıma dönüştürülüp kapsanabileceği
  - Çocuğun içe dönük, korku ve ketlenme durumlarını aşmasına yardımcı olacak anne tutumları
  - Tuvalet eğitiminin çocuk gelişimindeki önemi ve bu kritik konuyla ilgili doğru davranış yöntemleri
  - Çocuğun benliğinin güçlenmesi için bireyselleşmesinin desteklenmesi
  - Uykunun önemi ve destekleyici anne tutumları

Eğitimler, hem yazılı duyurular şeklinde asılmış hem de infaz ve koruma memurları tarafından duyurulmuştur. Verilen eğitimlere ait notlar yazılı hâle getirilmiş, eğitim sonunda annelere dağıtılmıştır. Ayrıca sunumlar, uygulamayı devir alacak stajyerlere verilmek üzere dosyalanmıştır.

Uzmanlar, çarşamba sabahları eğitimleri vermiş, öğleden sonra da oyun terapisine ihtiyaç duyan çocuklarla bireysel olarak çalışmışlardır.

Haydi Oynayalım Etkinliği

Oyun, çocuğun ilişki kurmasında en önemli araçlardan biridir (Booth & Lindeman 2010). Bu çalışma, Adalet Bakanlığı Bakırköy Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu yönetimi tarafından belirlenen saatler (10.00-16.00) doğrultusunda ve planlanan grupların katılımı ile yürütülmüştür. Planlama esasına uygun olarak anneler ve çocuklar, iki

grup hâlinde oyun odasına gelmişlerdir. Çocuklar, serbest oyun ve hikâyeler aracılığı ile tüm gelişim alanları olmak üzere duygu düzenleme becerilerini destekleyecek oyunlar oynamışlardır. Çalışmalarda, tüm çocukların birlikte dinleyeceği hikâye zamanları ile sağlıklı bir gelişim için gerekli sosyal- duygusal ve diğer alanlardaki girdilerin gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.

Ayrıca çocukların daha fazla oyuncakları olması adına bir ceza infaz kurumunda ilk defa Oyuncak Kütüphanesi kurulmuş ve çocukların daha çok oyuncak ve kitapla temas etmesi sağlanmıştır.

Diyadik Bağlanma Kaynağı Oluşturma ve Stabilizasyon

Müdahale programlarından biri olarak kullanılan Theraplay, ileriye dönük, yoğun ve ilişki odaklı bir ebeveyn-çocuk tedavi modelidir. Ebeveyn ve çocuk arasındaki sağlıklı etkileşimin doğal ilişkilerini model almıştır. Bu uygulamada ebeveynler, çocuk ile yeni etkileşim yollarını öğrenmeleri ve uygulamaları için sürece aktif olarak katılırlar. Theraplay saygılı, duygusal olarak uyumlanmış, etkileşimli fiziksel oyunu içerir. Bowlby (1988) Theraplay'ın bağlanma teorisinin klinik uygulamasını şu sözleriyle desteklemektedir: “*Güvenli bağlanmış bir bebeğin annesinin sahip olduğu etkileşim örüntüsü, terapötik müdahale örüntüsü için mükemmel bir model sağlar*”. Theraplay boyutları dört alt alandan oluşmaktadır. Bunlar: bağlılık, yapı, besleme ve mücadeledir. Marschack (1960, 1967, 1980) tarafından geliştirilen Marschack Etkileşim Metodu (MIM) ikili arasındaki ilişkiyi gözlemlemek ve değerlendirmek için kullanılan yapılandırılmış bir teknik olup Theraplay'e özgü bir ölçüm aracıdır. Bakım veren kişi ile çocuğun bu dört alt alanda gösterdikleri yeti değerlendirilmektedir. Cuma günleri gerçekleştirilen bu çalışmaya, önceki çalışmalara katılıp destek ihtiyacı belirlenen anneler ve çocukları dâhil edilmişlerdir. Bu anneler ve çocuklar oyun odasına dört grup şeklinde alınmıştır.

Cuma günleri; etkileşimin alt boyutları ile ilgili psiko-eğitim çalışmaları, EMDR Terapisinin 2. fazı olarak hazırlık çalışmaları, diyadik bağlanma kaynaklarının oluşturulması ve stabilizasyon olarak planlanmıştır. Beyin araştırmaları, duygulanım düzenlenmesini sağlıklı gelişmenin merkezine yerleştirir (Schore, 1994). İnsanın duyguları beynin işlevlerini düzenlemesini sağlar. Bu yüzden, duygusal regülasyon kişilik yapısının özüdür. Ebeveyn/ çocuk arasındaki duygusal ilişki, çocuğun kendiliğini kolayca düzenlemesini doğrudan etkilemektedir. Ancak annenin kendi duygularını düzenleyememesi, ne yapacağını bilmeyen hâli, bebeğin (çocuğun) ayna nöronlarıyla eşlenerek stres seviyesini artırmaktadır. Bu durum annenin bebeğinin duygularını düzenlemesi ve en temel ihtiyaçlarını karşılması konusunda yetersiz kalmasına neden olabilmekte ve güvenli bağın oluşumunu engellemektedir (Seigel, 2007). Bu yüzden, ilk yıllardaki kritik gelişimsel evreler boyunca, dışarıdan gelen duyusal girdinin niteliği ve niceliği temel bir öneme sahiptir (Perry, 2006). Cezaevlerinde kalan kişiler, stres seviyelerini artıracak şekilde tehdit ya da kişisel risk durumları için aşırı uyanıklık, kişilerarası güvensizlik ve kuşku içinde olabilmektedirler. Bunun yanı sıra güçlü görünerek, kendilerini koruma amacıyla nötr bir “tutukevi” maskesi geliştirerek duygusal ve davranışsal olarak geri çekilme ile aşırı duygusal denetim, yabancılaşma ve psikolojik uzaklık sergileyebilmektedirler (Canter, 2004, 2011). Cezaevlerinde diğer ebeveynlerinden ayrı olmalarının dezavantajına sahip çocukların, sadece anneleri ile kurdukları bağ üzerinden içsel çalışma modellerinin belirlenmesi nedeniyle tüm alanlardaki gelişmelerinin olabildiğince desteklenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda Theraplay ve EMDR Stratejileri kullanılarak, stabilizasyon ve diyadik kaynak geliştirme programı ile cuma günleri yapılacak olan çalışmalar şu şekilde düzenlenmiştir:

1. Aşama: Öykü Alma- Değerlendirme (0-3 ay)

Anne-çocuk etkileşimini arttırmak için ihtiyaçların anlaşılması (Marschack Etkileşim Metodu); çocukların gelişimsel değerlendirmesinin yapılması (AGTE) ve annenin bağlanma stili; duygu regülasyonu ve erken dönem travmalarına ilişkin bilgilerin toplanması (ÇÇTSL- ACE- Duygu Düzenleme Ölçeği)

2. Aşama: Hazırlık (3-5. aylar arası)

Annelere bağlanma ve etkileşimin 4 temel boyutu ile ilgili kapsamlı psiko-eğitim; anneler ile rol-play çalışmaları; Marschack videolarının izlenmesi; ikiliye özgü ihtiyaçların belirlenmesi ve planlanması,

3. Aşama: Stabilizasyon ve Kaynak (6-11. aylar)

Annenin stabilizasyon ve duygu regülasyon çalışmalarının yapılması; koregülasyon stratejilerinin öğretilmesi ve kaynak olarak oluşturulması; anne-çocuk diydik kaynak yükleme; annelere çocukların ihtiyacını görmede anında koçluk ile destek

4. Aşama: Son Değerlendirmelerin Yapılması ve Vedalaşma (11- 12. aylar)

Vedalaşma ve son testlerin uygulanması

Çalışmaya anneler ve çocuklarla tanışma ile başlanmıştır. Tanışma oturumunda yapılacak çalışma hakkında bilgi verilmiş, tanışma oyunları oynanmış ve odanın kuralları oluşturulmuştur. İlk olarak annelere etkileşimin alt alanları ile ilgili psiko-eğitim verilmiştir.

Eğitim içeriği 4 alt alan ile hazırlanmıştır: Yapı Kurmak (güvenlik, organizasyon, düzenleme); bağlılık (anne-çocuk beraberliğinin verdiği keyif, uyumlu olmak ve şimdi anları); besleme

(güven, öz-değer, stresin azalması); mücadele (yetkinlik, uzmanlık, oyun).

Dört alt alan ile ilgili annelere bilgi verilmiş ve uygulamalı (dramatize edilerek) olarak gösterilmiştir. Bu dört alan ile ilgili anne-çocuk etkileşimini değerlendirmek için Marschack Etkileşim metodu uygulanmıştır. Bu dört yapıda verilen 0-3 yaşa uygun görevleri yerine getiren anne kayda alınmış ve geribildirim verilmiştir. Birebir yapılan bu uygulamanın amacı, annenin çocuğu ile bağını bozan alanları fark etmesidir. Geribildirimlerde anneler, birebir bu alanlar ile ilgili başa çıkma ve stabilizasyon becerileri ile ilgili oluşturulan kaynakları kullanmayı öğrenebilmişlerdir.

Bulgular

Hipotez testlerinin analizi bağlamında ilk olarak araştırma değişkenlerine ait tanımlayıcı analiz bulguları hazırlanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2: Kullanılan Ölçeklere Ait Tanımlayıcı Analiz Bulguları

Ölçekler	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
ÇRTÖ ¹ TRAVMA İNKÂRI MİNİMİZASYON	26	,00	2,00	,4615	,64689
ÇRTÖ DUYGUSAL İSTİSMAR ALT BOYUTU	26	5,00	23,00	10,7015	5,70559
ÇRTÖ FİZİKSEL İSTİSMAR ALT BOYUTU	26	5,00	25,00	8,6923	6,42351
ÇRTÖ FİZİKSEL İHMAL ALT BOYUTU	26	5,00	18,00	9,3462	3,97937
ÇRTÖ DUYGUSAL	26	5,00	24,00	12,9492	6,34383

¹ ÇRTÖ: Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği

İHMAL ALT BOYUTU					
ÇRTÖ CİNSEL İSTİSMAR ALT BOYUTU	26	5,00	20,00	6,7631	4,21087
ÇRTÖ TOPLAM PUANI	26	25,00	96,00	48,4523	21,36714
ACE ² TRAVMA ÖLÇEĞİ TOPLAM PUAN	26	,00	10,00	4,0000	3,85746
BITSEA ³ PROBLEM ALT BOYUTU	26	9,00	37,00	21,3093	8,15311
BITSEA YETERLİLİK ALT BOYUTU	26	3,13	22,00	15,4510	4,29875
KİÖ ⁴ ENDİŞE AYRILIĞA HASSASİYET	26	15,00	55,00	46,7090	8,81751
KİÖ EŞ İLE İLİŞKİ BOYUTU PUANLARI	26	6,00	30,00	19,0195	5,86745
KİÖ KAPSANAMAYAN İLİŞKİ ALT BOYUTU	26	6,00	26,00	15,6929	6,23066
KİÖ DOYUM ODAKLILIK ALT BOYUTU	26	6,00	30,00	20,6322	5,70317
KİÖ KATI KURALCI İLİŞKİ ALT BOYUTU	26	11,00	35,00	18,9725	6,62362

1. Hipotez: Çocukların sosyal-duygusal gelişim tarama sonuçlarına ait son test puanları ön test puanlarından yüksektir.

² ACE: Olumsuz Çocukluk Deneyimi

³ BİTSEA: Kısa 1-3 Yaş Sosyal-Duygusal Değerlendirme Ölçeği

⁴ KİÖ: Ebeveyn Kapsayıcılığı Ölçeği

Tablo 3: Çocukların Sosyal-Duygusal Gelişim Tarama Sonuçlarına Ait Ön Test Son Test Puan Karşılaştırmaları

Gruplar	N	Sıra ort.	Sd	x2
Çalışma Grubu ⁵	26	Ön test	4,29875	15,4510
	25	Son test	17,62460	27,7200
İzleme testleri koronavirüs pandemisi nedeniyle yapılamamıştır.				

Tablo 3'te de belirtildiği üzere BITSEA Sosyal duygusal gelişim alt boyutu'na ilişkin ön test ve son test ölçümleri arasında anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Bu farkların kaynağını belirlemek için ikili gruplar, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalarda çalışma grubunun YDÖ ön test puanları ile son test puanları arasında ($z = -3,331$; $p < .001$) anlamlı bir fark olduğu, fark puanlarının sıra ortalaması ve sıra toplamlarına bakıldığında da grubun son test puanlarının ön test puanlarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

2. *Hipotez: Verilen eğitim sonrası annelerin kapsayıcı işlevler son test puanları ön test puanlarından anlamlı şekilde farklıdır.*

Tablo 4'te de belirtildiği üzere Anne Kapsayıcılığı (KİÖ) alt boyutları'na ilişkin ön test, son test ve izleme ölçümleri arasında sadece KİÖ endişe ve ayrılığa hassasiyet alt boyutunda anlamlı bir farklılaşma saptanmıştır. Bu farkın kaynağını belirlemek için ikili gruplar, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalarda

⁵ Bu çalışmaya ceza infaz kurumunda kalan tüm çocuklar dâhil edildiği için deney ve kontrol grubu oluşturulmamıştır.

çalışma grubunun KİÖ endişe ve ayrılığa hassasiyet alt boyutu ön test puanları ile son test puanları arasında ($z = -2,601$; $p < .01$) ve ön test puanları anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Alınan eğitimlerle anne kapsayıcılığı artmıştır.

Tablo 4: Anne Kapsayıcılığına Dair Ön Test Son Test Puanlarının Değerlendirmesi

Gruplar	N	Sıra ort.	Sd	x2
Çalışma Grubu	26	Ön test	8,81751	46,7090
	25	Son test	8,45813	41,9600
		İzleme koronavirüs pandemisi nedeniyle yapılamamıştır.		

3. Hipotez: Çocukların gelişimsel değerlendirme son test puanları ön test puanlarından anlamlı şekilde farklıdır.

Tablo 5’de de belirtildiği üzere AGTE ön test, son test ve izleme ölçümleri arasında anlamlı bir farklılaşma saptanmıştır. Bu farkın kaynağını belirlemek için ikili gruplar, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalarda çalışma grubunun AGTE ön test puanları ile son test puanları arasında ($z = -4,460$; $p < .001$) anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır.

Tablo 5: Çocukların Gelişimsel Tarama Sonuçlarına Dair Ön Test Son Test Puanlarının Değerlendirmesi

Gruplar	N	Sıra ort.	Sd	x2
Çalışma Grubu	26	Ön test	27,94379	89,1538
	25	Son test	27,87356	116,1538
İzleme testi karantina süreci nedeniyle yapılamamıştır.				

Araştırmaya başlanırken ele alınan diğer hipotezlere ait yapılan analizlerde anlamlılık düzeyinde sonuçlar saptanmamıştır.

4. Hipotez: Theraplay oyunları, katılan annelerin çocuk gelişimi konusunda farkındalıklarını arttırmıştır.

Araştırma kapsamında özel gereksinimleri olan (travmatik yaşantıları yüksek) grupla (n=7) yürütülen Theraplay çalışmalarına ait saptamalar şu şekildedir:

“Theraplay oyunları, katılan annelerin (n=7) olumlu modelleme yapabilmelerine yardımcı oldu mu?” sorusuna anneler olumlu geribildirim vererek, cezaevi yaşantısı sonrasında da yaşamlarına oyunları entegre edeceklerini belirtmişlerdir.

“Theraplay oyunları, katılan annelerin (n=7) çocuklarını travmatize edebilecek dokunuşları değiştirmelerine yardımcı oldu mu?” sorusuna anneler olumlu geribildirim vermiş ve kazandıkları farkındalıkları ifade etmişlerdir.

“Theraplay oyunları, katılan annelerin (n=7) başa çıkabilme becerileri için gerekli rahatlatma yöntemlerini öğrenmelerine yardımcı oldu mu?” sorusuna anneler aynı şekilde olumlu geribildirim vermiş,

kazandıkları becerilerin farkındalıkları ile birleştirici yönde olduğunu ifade etmişlerdir.

“Theraplay oyunları, katılan annelerin (n=7) çocukları ile etkileşimlerinde yapı kurmalarına yardımcı oldu mu?” sorusuna anneler olumlu geribildirim vermişler, kazandıkları deneyimlerin yaşamlarındaki kolaylaştırıcılığından söz etmişlerdir.

“Theraplay oyunları katılan annelerin (n=7) göz teması ve ses tonu ayarlamalarına yönelik çalışmalar çocuğun ihtiyacını görmesine yardımcı oldu mu?” sorusuna annelerin verdiği cevaplar şu şekildedir: “%50 fakat bağımız hep vardı”, “başaramadım yaptım göz temasını ama başarılı olamadım”, “evet birazcık yaptım başarılı olamadım.”, “evet göz teması kurmayı öğrendim”, “göz hareketlerimle ve göz temasıyla ne yapılması ve yapılmaması gerektiğini öğrendi”, “göz teması bizde çok güçlü değil, arada kızdığımı anlıyor.”, “ses tonumu ayarlayamıyorum hâlâ ama çocuğumun neye ihtiyacı olduğunu farkındayım, empati yapabiliyorum”.

“Theraplay oyunları katılan annelerin (n=7) mücadelelerini teşvik etmede yardımcı oldu mu?” sorusuna anneler olumlu geribildirimde bulunmuşlar, aynı zamanda kendilerini daha sabırlı, daha moralli ve daha yararlanılabilir bulduklarını belirtmişlerdir.

Duygu Salıncağı pilot çalışma sonrasında annelere “*Oyun Odası Projesini nasıl değerlendiriyorsunuz?*” sorusu yöneltilmiş ve genel geribildirimleri alınmıştır. Anneler çalışmayı faydalı bulduklarını, çocuklarının ve kendilerinin becerilerinde artışa sebep olduğunu, çocuklarında istenmeyen davranışların söndüğünü (ortadan kalktığını) belirtmişler ve süreci şu şekilde değerlendirmişlerdir: Kendilerinin sağlıklı ve yararlı davranışlar öğrendiklerini (kitap okumak, sigarayı bırakmak vs), çocuklarının ve kendilerinin daha sakin ve daha mutlu olduklarını, annelik becerilerinin arttığını ve sorunlarla başa çıkabilme

inançlarının yükseldiğini, sözel iletişimlerinin çoğaldığını ve sorunları konuşarak çözme yönünde ilerlediklerini, anne olarak kızmak, bağırarak, korkutmak şeklinde istenmeyen davranışlarını bıraktıklarını ve çocuklarının sosyalleşme becerilerini arttığını ifade etmişlerdir.

Duygu Salıncağı pilot çalışması sonrasında annelere; “Çocuğunuzda daha önce gördüğünüz sorunlarda hafifleme ve tamamen ortadan kalkma gözlediniz mi?” sorusu yöneltilerek, çalışmayı bir de bu yönüyle değerlendirmeleri istenmiştir. Annelerin verdikleri yanıtlar içeriklerine göre kategorilere ayrılarak analize alınmıştır. Araştırmaya katılan annelerin %3.8’i (n=1) “çok televizyon izlerdi, artık TV dışında bir eğlencesi oldu” yanıtını vermiştir. Annelerin %50’si (n=13) çocuğundaki davranış problemlerinin azaldığını ya da tamamen ortadan kalktığını, %34,6’sı (n=9) ise anne-çocuk ilişkilerinin boyutunun değiştiğine vurgu yapmıştır (Tablo 6).

Tablo 6: Eğitim Sonrası Annelerin Çocuklar Üzerindeki Farklılaşmalara Dair Gözlemleri

<i>Cevaplar:</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Bişisel gelişime dair gözlemleri olanlar	3	11,5
Sosyal Duygusal gelişime anne-çocuk ilişkisinin değiştiğine dair gözlemleri olanlar	9	34,6
Sosyal gelişime/ davranış problemlerinin çözüldüğüne dair gözlemleri olanlar	13	50,0
TV dışında bir eğlencesi oldu diye düşünenler	1	3,8
<i>Cevapsız</i>	26	100,0

Çocuklarının davranış problemlerinin çözüldüğünü düşünen anneler; “Saç yolma durumu azaldı. Babasına, dışarı gitme isteği oldu. Oyuncaklardan, nesnelere, erkeklerden korkmuyor artık. Artık

çocuğum saç çekmiyor.”, “Artık enerjisini attığı için daha rahat. Eskiden oyuncakla oynamazdı, artık oynamıyor. Çocuklara karşı paylaşımcı hale geldi.”, “Bezi bıraktı. Buraya geldiğimizde beri daha hızlı büyüdüğünü fark ediyorum. Oyun alanını kullanmaya başladığından beri daha az sinirli, daha sakin.”, “Enerjisini atabildiği için daha sakin. Eskiden çocuklarla oynamıyordu, sosyalleşti. Paylaşımcı oldu. Artık daha aktif.”, “Eskiden hiç oyun oynamayı bilmezdi. Buraya gelince oyun oynamayı öğrendi. Artık çocukları görünce mutlu oluyor. Eskiden oturamazdı artık oturup oynamayı biliyor”, “O inatçılığını bıraktı. Daha kolay ikna edebiliyorum”, “Tuvalet ve yemek alışkanlığını kazandı. Hocaların bize çok faydası oldu.” ifadelerini kullanmışlardır.

Çalışma sırasında kurum infaz ve koruma memurları da çok büyük destek olmuşlar, uyku düzensizliği yaşayan anneleri oyun odasına getirme konusunda büyük hassasiyet göstermişlerdir. Aynı zamanda süreç içinde tuvalet eğitimini tamamlayan ve okula başlayan çocuklar olmuştur. İnfaz ve koruma memurları, proje çalışanları ile birlikte çocukların okula uyum döneminde de destek vermişler, kurum Psiko-Sosyal Yardım Servisi çalışanları ile işbirliği içinde çalışmışlardır. Birlikte çalışılan infaz ve koruma memurlarının çalışmaya ilişkin geribildirimleri olumludur: Annelerin çocukları ile daha iyi ve olumlu bir iletişim ve etkileşim kurduklarını, çocuklarına davranışlarının olumlu olduğunu, annelerin çalışma grubuna güven duyduklarını, kendilerinin de öğrendiklerini çocuklarıyla iletişimlerine taşıdıklarını ve faydalarını gördüklerini ifade etmişlerdir.

Projenin devamlılığı, öğrenci stajları ile sağlanmaya başlamıştır. Staja başlayacak öğrenciler, staj öncesinde bir önceki stajyerlerden ve uzmanlardan eğitim alarak ceza infaz kurumlarına gitmektedirler. Çocukların oyun odasından en fazla gün ve saat faydalanmaları esas alınarak, stajyerlerin haftanın üç gününde oyun odasında bulunmaları

sağlanmıştır. Yine stajyerlerin süpervizyonları projede yer alan öğretim üyeleri ve uzmanlar tarafından üstlenilmiştir.

Tartışma

Anneleri ile ceza infaz kurumda kalan 0-3 yaş çocukların bağlanma süreçleri ve sağlıklı gelişimleri için hazırlanan Duygu Salıncağı projesi kapsamında ele alınan “*Annelerin kaçınmacı bağlanma puanları arttıkça çocukların davranışsal ve psikolojik sorunları da artmaktadır*” hipotezi doğrulanmıştır. Sümer ve Kağıtçıbaşı (2010), annenin yüksek düzeyde kaçınmacı bağlanmaya sahip olduğu durumlarda çocukların iki ebeveyne de güvenli bağlanmalarının olumsuz etkilendiğine vurgu yapmışlardır. Yine araştırmalar (Sümer, 2010; Sümer vd., 2008) ebeveynlerin kaçınma ve kaygılı bağlanma boyutlarını çocukların algıladıklarını, özellikle reddedici, müdahaleci ve suçluluk yaratmaya yönelik ebeveynlik davranışlarının çocuğun genel kaygısı, içselleştirme ve dışsallaştırma davranışlarıyla sistematik olarak ilişkili olduğu saptamışlardır. Ayrıca ebeveynlerin kaygı düzeylerinin yüksek olmasının veya ebeveynle çocuk arasındaki bağlanma ilişkisinin, çocukta hastalık davranışını tetikleyebileceği ve somatik belirtilerin ortaya çıkmasına yol açabileceği de yine çeşitli araştırmalarca bildirilmektedir (Fritz & Campo, 2002; Kaufman vd., 1997). Bu sonuç, araştırmacılara kaçınmacı annenin kapsayıcı işlevlerinin zayıf olacağını da düşündürmüştür. Uzaklaşmak, ilgilenmemek, cevap vermemek, yok saymak. Annenin bebeğin ihtiyaçlarını hissedememesi ve duygusal ihtiyaçlarına yeterince karşılık vermemesi, bebeğin kaygılarının yatışmamasına neden olmaktadır (Bion, 1962). Bu hüsrans durumu ve çocuğun anneden ruhsal geribildirim almaya yönelik umutsuzluğun, onu kaçınmacı bir bağlanma stiline itebileceği düşünülmektedir. Oyun odasında, anne-çocuk bağlanma süreçlerine ilişkin etkinliklerin hem

annelere hem çocukların gelişimine olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Çocukların sosyal-duygusal gelişim tarama sonuçlarına ait son test puanları ön test puanlarından yüksektir. Çocuğun duygusal gelişiminin temeli bakım vereni ile olan ilişkilere bağlı olarak şekillenmektedir; saldırgan, itaatkâr ve hayal kırıklığı davranışlarının genetik olarak kodlanabileceği saptanmıştır (Kraemer, 1992). Çocuk, bu ilişkilerle temellendirdiği bilişsel yapılara sahip olur ve bu doğrultuda duygu ve davranışları düzenlemeyi öğrenir. İlişkilerin istendik olmadığı durumlarda ise bilişsel düzenleyici yapıların olgunlaşmadığı, çocuğun duygularını kontrol etmek için bilişsel yeteneği tam olarak geliştiremediği ve/veya diğerinin duyguları hakkında bir farkındalık kazanmadığı bilinmektedir (Kraemer, 1992). Bu bilgilerden hareketle ilk deneyimlerin hayat boyu izler bırakabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, proje kapsamında hem çocuklarla hem de annelerle çalışılmasının çocuklarının gelişim süreçlerini çok olumlu yönde etkilediği ve kazanımlar sağladığı fark edilmektedir. Araştırmalar (Belsky, 1984; Cox vd., 1989; Greenberg vd., 1999; Whittaker vd., 2011) dezavantajlı gruplardaki annelerin çocuk gelişimi konusunda aldıkları sosyal desteğin stres düzeyinlerini azaltarak, çocuğun psikososyal işlevselliğini arttırdığını göstermektedir. Bu ve benzeri çalışmaların temelinde anne duyarlılığının ve kapsayıcılığının temel alınmasının önemi bir kez daha gündeme gelmiştir. Özellikle projede bağlanma odaklı çalışmaların yapılmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Fedock (2017) annenin psikososyal uyumunun, duyarlılık düzeyi ve çocuğun bağlanma güvenliği arasındaki ilişkide önemli bir rol oynadığına vurgu yapmaktadır.

Verilen eğitim sonrası annelerin kapsayıcı işlevler son test puanları ön test puanlarından anlamlı şekilde farklıdır. Bu sonuç bize yürütülen çalışmaların annelerin kapsayıcılığına olumlu yönde etki

ettiğini göstermektedir. Özellikle endişe ve ayrılığa hassasiyet puanlarında düşüş olması, annenin kapsayıcılık işlevlerinin olumlu yönde değişim gösterdiğini göstermektedir. Oster'e göre (2007) anne babalar çocuklarıyla rekabet etmek, onlara bir şeyler öğretmeye çalışmak, onları düzeltmek ve denetlemek yerine aralarındaki ilişkiyi yeniden yapılandırmaya çalışmak için yönlendirilmelidirler. Destek programlarının ebeveynlerin yaşadıkları güçlüklerle daha kolay baş edebilmelerine yardımcı olduğu, olumsuz duygularının azalttığı, sosyal desteklerini arttırdığı ve kaygılarının azalttığı belirtilmektedir (Chien 2008, Chien vd., 2004a, Schenk vd., 2008, Schenk vd., 2006a, Young, 2001). Proje ile çocukların bireyselleşmesinin anneden kopmak, anneyi bırakmak ile aynı anlamı taşımadığının altı çizilmiştir. Özellikle eğitimi verilen konularda ayrışma, bireyselleşme temalarının vurgulanmasının annelerdeki ayrılık endişelerini hafifletmiş olabileceği düşünülmektedir. Elbette bu sadece psiko-eğitimlerle değil oyunlarla da desteklenen bir sürece işaret etmektedir. Oyun ve çeşitli sosyal etkinlikleri devreye sokmak, bozulmuş olan anne-baba-çocuk ilişkilerini onarıp aralarında sevgi ve sıcaklığın gelişmesine yardımcı olabilecek bir yoldur. Bu durum, bir kez daha dikkatleri “kadın suçluluğu ve sosyal destek” kavramına çekmektedir. Ceza infaz kurumlarında kalan tutuklu ve hükümlüler için bu ve benzeri projeler bir sosyal destek olarak düşünülebilir. Projede, annelere grup hâlinde verilen eğitim desteğinin önemli bir sosyal destek işlevi gördüğü ve annelerin endişe seviyesinin önemli ölçüde azalmasını sağladığı sonucuna varılabilir.

Çocukların gelişimsel değerlendirme son test puanları ön test puanlarından anlamlı şekilde yüksektir. Ön test son test puanlarının arasındaki istenlik farklılaşma projenin bir katkısı olarak düşünülse de hiçbir ceza infaz kurumu çocuk için uygun bir ortam değildir ve olumlu sonuçlar bir başarı olarak değerlendirilmemlidir. Ülkemizde yürütülen çok değerli katkılar sağlayan farklı çalışmalarda da benzer sonuçlar saptanmıştır (Bağ ve Bıçakçı, 2016). Bu projenin diğerlerinden farkı

sürdürülebilirliğin sağlanması olsa da pandemi döneminin başlaması ile süreç zarar görmüştür. Alanyazın, kaynak yetersizliğinin dezavantajlı çocuklar için olumsuz etkilerinden bahsetmektedir. Ceza infaz kurumları da etkileşimin kısıtlanması gerekçesi ile çocuk gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir (Dallaire vd., 2015; Stallard & Stewart-Brown, 2006). Bakırköy Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nun kurduğu oyun odası ve proje ekibinin davet edilmesi ile odanın aktif kullanımının yanı sıra tüm kurum çalışanlarının projeye destek vermesi ile bu dezavantajın olabildiğince pozitif yöne çekildiği gözlenmiştir. Ölçme araçlarındaki istendik sonuç, projeye herkesin sahip çıkmasının bir ürünü olarak değerlendirilmektedir. Önceki araştırmalarda, özellikle kapalı cezaevlerinde bebeklerin yürümesi, emeklemesi, tuvalet alışkanlığı kazanması konularında güçlükler yaşandığına ve bu alanlarda sorun olduğuna dikkat çekilmiştir (Xu & Filler, 2005; Sola & Diken, 2008). Projenin önceki çalışmaların ışığında hazırlanması, bu konuda da büyük ilerlemeler sağlanmasına yardımcı olmuştur. Zenginleştirilmiş bir çevre erken dönem çocuklar için çok önemlidir (Ammen 2000; Artar, 2012; Özata, 2015). Hem oyun odasının hem de oyuncak kütüphanesinin kurulması ile ceza infaz kurumlarında anneleri ile yaşayan çocukların ihtiyaçlarının karşılanması daha sistematik ve uzmanlar tarafından düzenlenir hâle getirilmiştir. Tüm bunların yanı sıra, tutuklu ve hükümlülerin proje çalışanlarına güvenmeleri ve onları sosyal destek kaynağı olarak görmeleri, kurum çalışanları ile söylem birliği ve aynı davranışların sergilenmesinin de büyük önem taşıdığı düşünülmektedir.

Bir risk faktörü olarak çocukların babalarından uzak olmaları da düşünülmektedir (Pedersen vd., 1979). Demografik bilgiler incelendiğinde çocukların babalarının bir kısmı da farklı cezaevlerindedir. Bu noktadan hareketle erkek cezaevlerinde açılacak oyun odalarının ziyaretçi çocuklar için önemli bir eksikliğe hizmet edeceği düşünülmektedir. Çünkü baba çocuğun sadece bilişsel,

duygusal ve sosyal gelişiminde değil aynı zamanda cinsel özdeşiminde de önemli bir roledir.

Annelere eğitimi verilen çocuğun gelişim basamakları ve bu süreçteki psiko-sosyal ihtiyaçlarını kapsayan program, psikanalitik kuramın bakış açısıyla düzenlenmiştir. Freud'un (1905) oral-anal-ödipal dönem olarak adlandırdığı dönemler ve bu dönemlere özgü ortaya çıkan gelişimsel süreçler ayrıntısıyla ele alınmıştır. Çocukta döneme bağlı olarak ortaya çıkabilecek bazı duygulanımsal ve davranışsal tepkiler anlatılmış ve buna denk gelen yapılandırıcı ebeveyn tutumları ifade edilmiştir. Alınan sonuçlar, annelere uygulanan eğitim modelinin de işlevselliğini ortaya koymuştur. Çocukların gelişimsel olarak ilerlemesi, verilen eğitimin annelerin kapsayıcı işlevini arttırdığına ilişkin bir gösterge olduğu düşünülmektedir. Anlamli farklılık gösteren bulgular, çocuğun psiko-sosyal gelişiminin çeşitli basamaklarında, o döneme özgü ruhsal ihtiyaçlarını iyi tanımanın ve ebeveyn tarafından sağlanan uygun duygulanımsal geribildirimlerin önemine işaret etmektedir. Buna paralel olarak, anneler çocuklarının davranışsal sorunlarında büyük ölçüde azalma ifade etmişlerdir. Hem anne hem de çocuktaki bilişsel ve ruhsal dönüşümler, karşılıklı bir etkileşime girerek çocukların gelişimsel uyum düzeyini arttırmışlardır.

Araştırmada çalışma grubunda kontrol grubunun yer almaması büyük bir sınırlılık oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra bu tür çalışmalarda annelerin tahliyeleri nedeni ile veri kayıpları da yaşanabilmektedir.

Bu bulgulardan hareketle proje ekibinin önerileri şu şekildedir:

1. Kadın kapalı ceza infaz kurumlarında oyun odalarının çoğaltılmasının, anneleri ile ceza infaz kurumunda kalan çocuklar için büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ceza infaz kurumu yönetimlerinin, bu konuda öncülük eden Bakırköy Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'ndan mentörlük alabileceği ve

kendi illerinde bulunan üniversitelerin Psikoloji, Çocuk Gelişimi ve Sosyal Hizmet Bölümleri ile işbirliği yaparak projeler geliştirmeleri önerilmektedir.

2. 0-2 yaş dönemi çocukların temel güven duygusu kazanmalarında ve içsel çalışan modellerinin gelişiminde çok önemli bir süreci temsil etmektedir (Bowlby, 1979; Erikson, 1975). Bu bağlamda çocukların bu yaş döneminde ceza infaz kurumunda anneleri ile kalmaları ancak sonrasında ceza infaz kurumlarında bulunmalarının uygun olmadığı düşünülmektedir. Elbette bu noktada Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile yapılacak çalışmaların büyük önem taşıdığı ortaya çıkmaktadır. Yeni sosyal politikalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.
3. Kadın kapalı ceza infaz kurumunda anaokulu olması, ekonomik ve pratik sebeplerle uygun görünse de çocukların çevre okullara gitmesinin daha uygun olabileceği düşünülmektedir. Bu anaokuluna devam eden çocukların eğitimlerinin takipleri, okul yönetimi tarafından ve üniversitelerin Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünden yardım alarak geliştirilmelidir. Çocukların anaokulundaki gelişimlerinin aylık periyodlar hâlinde anneler ile paylaşılmasının, çocukların ilerleme ve iyileşmelerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
4. Şimdiye dek ceza infaz kurumlarında nitelikleri tartışılmayacak kadar verimli projeler yürütülmüştür. Ancak yapılacak çalışmalarda seçici davranılması çok önemli bir husustur. Ceza infaz kurumlarında yürütülecek çalışmaların daha ziyade uzun süreli müdahale edici ya da destekleyici projeler şeklinde yapılmasının faydalı olabileceği, çalışma grubunun 15 ay aralıksız takibinden sonra net bir şekilde anlaşılmıştır. Sadece veri toplamak için yapılan çalışmaların çocukları desteklemesine

- ya da sosyal politika oluşturulmasına katkı sağlaması pek de mümkün görünmemektedir.
5. Ceza infaz kurumlarında özellikle çocuklarla yürütülecek çalışmaların, 0-3 yaş anne-çocuk sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimine birlikte destek vermek üzere bütünsel olarak planlanması faydalı olacaktır.
  6. Yapılacak araştırmalarda, çocukların okul hayatına ve okul öncesi eğitime ait değişkenlerle çalışılacağı durumlarda, bu çocukların dezavantajlı diğer gruplar gibi görülmesi örneklemin “cezaevi çocukları” diye etiketlenmemesi önemli bir noktaya temas etmektedir. Bu tür çalışma izinlerinin çocukların okullarından alınması ve denetimin Milli Eğitim Bakanlığına bırakılması önerilmektedir.
  7. Ceza infaz kurumlarında istihdam edilecek psikologların mutlaka uzmanlıklarını almış ve en azından travma eğitimi görmüş olmalarının elzem olduğu düşünülmektedir. Ayrıca kadın ceza infaz kurumundaki Psiko-Sosyal Yardım Servisine çocuk gelişimi uzmanı personel atanması önerilmektedir.
  8. Ceza infaz kurumunda, uzun süre geçirerek dış uyaranlardan görece uzun bir süre ayrı kalmış ve ayrıca eğitim seviyesi düşük kişilerin de olabileceği dikkate alınarak, ileride yürütülecek olan araştırmalarda kullanılacak ölçek ve/veya envanterlerin kolay anlaşılır olmasına dikkat edilmesi önerilmektedir. Yine kısa sorulardan oluşan ve az ölçek kullanılarak hazırlanan formların, araştırmacının kendisi tarafından doldurtulması büyük önem taşımaktadır. Özellikle açık uçlu soruların yer almasının daha gerçekçi cevaplar sağlayacağı düşünülmektedir.
  9. Yapılacak araştırmalarda ölçme aracı olarak yapılandırılmış ölçekler yerine yapılandırılmamış testlerin kullanılması

(Rorschach, TAT testi vb.) annelerin ruhsal işleyişlerinin daha derinlemesine anlaşılmasının ve bunun çocuklara olan yansımalarının anlamlandırılmasının önünü açacaktır.

Bu araştırmanın en büyük sınırlılıklarından birisi, kontrol grubunun olmaması olarak düşünülebilir. Bu durum elbette bulguların geçerliğini etkileyecektir. Bundan sonra yürütülecek çalışmalarda farklı ceza infaz kurumlarından seçilecek aynı yaşta bir kontrol grubu ile çalışılması önerilmektedir. Bu durum, çocukların 0-3 yaş arasında olması nedeniyle (muhtemel bozucu değişkenlerin az olması-benzerliğin yüksek olması beklenir) iki grubun karşılaştırılabilme olasılığını arttırarak geçerliği yükseltecektir.

Bilgi Notu

Makale, araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışma için gerekli etik kurulu izni, Maltepe Üniversitesi Etik Kurulunun 16.05.2019 tarihinde gerçekleştirdiği 2019/03 sayılı toplantıda alınmıştır. Ayrıca Adalet Bakanlığı tarafından 08.04.2019 tarihinde çalışılabilir izinleri, 14.04.2021 tarihinde makale basılabilir olurları alınmıştır. Yazarların katkı beyanları şu şekildedir: Fikir: Gülçin Karadeniz; Tasarım: Gülçin Karadeniz ve Neslihan Zabcı; Denetleme: Gülçin Karadeniz ve Neslihan Zabcı; Veri Toplama ve İşleme: Ceren Katip, Sinem Gezgin, Gülçin Karadeniz; Analiz: Gülçin Karadeniz; Yorum: Gülçin Karadeniz, Neslihan Zabcı, Sinem Gezgin; Literatür Tarama: Gülçin Karadeniz ve Neslihan Zabcı; Eleştirel İnceleme: Neslihan Zabcı ve Sinem Gezgin. Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

AÇEV (2003, Eylül 18). *Erken çocukluk eğitim politikaları: Yaygınlaşma, yönetim ve yapılar toplantısı raporu.*

<https://www.acev.org/directory/erken-cocukluk-egitim-politikalari-yayginlasma-yonetisim-ve-yapilar-toplantisi-raporu>

AÇEV (2016, Eylül 18). *AÇEV faaliyet raporu*. https://acev.org/wp-content/uploads/2017/11/2016_acev-faaliyet-raporu.pdf

AÇEV (2017, Eylül 18). *Türkiye’de erken çocukluk bakımı ve okul öncesi eğitime katılım*.

https://acev.org/wp-content/uploads/2017/11/OkulOncesiEgitimRapor.31.10.17.web_.pdf

Allen, G. (2011, Eylül 18). *Early intervention: The next steps*. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/284086/early-intervention-next-steps2.pdf.

Bademli, K. & Çetinkaya Duman, Z. (2011). Şizofreni hastalarının bakım verenlerine uygulanan aileden aileye destek programları: Sistematik Derleme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(4), 255-265.

Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 83-96.

Bernstein, D. P., Fink, L., Handelsman, L., Foote, J., Lovejoy, M., Wenzel, K., Ruggiero, J. (1994). Initial reliability and validity of a new retrospective measure of child abuse and neglect. *The American journal of psychiatry*, 151(8), 1132-1136.

Biller, H. B. (1993). *Fathers and families: Paternal Factors in Child Development*. Auburn House.

Bion, W. R. (1962). *Learning from experience*. (Çev: L. İşcanlı Ekin, T. Güvenir), Bağlam Yayıncılık.

Biringen, Z. (2000). Emotional availability: Conceptualization and research findings. *American Journal of Orthopsychiatry*, (70), 104-114.

Biringen, Z. & Robinson, J. (1991). Emotional availability in mother-child interactions: A conceptualization for research. *American Journal of Orthopsychiatry*, (61), 258-271.

Boğa, S. (2016). *Cezaevi hükümlülerinin ruhsal belirtileri ve stresle başa çıkma tarzlarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin: Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bowlby, J. (1969). *Attachment: Attachment and loss. 1*, Hogarth Press.

Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Separation: Anxiety and anger. 2*, Basic Books.

Briggs-Gowan, M. J., Carter, A. S., Irwin, J. R., Wachtel, K., Cicchetti, D. V. (2004). The brief infant-toddler social and emotional assessment: Screening for social-emotional problems and delays in competence. *Journal of Pediatric Psychology*, 29(2), 143-155.

Cashdan, S. (1988). *Object relations therapy*. WW Norton & Company.

Cooper, M. L., Shaver, P. R., Collins, N. L. (1998). Attachment styles, emotion regulation, and adjustment in adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(5), 1380-1397.

Cox, M. J., Owen, M. T., Lewis, J. M., Henderson, V. K. (1989). Marriage, adult adjustment, and early parenting. *Child Development*, 1015-1024.

Çörtü Başar, F. (2006). *Cezaevinde anneleriyle yaşayan okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleriyle, S.H.Ç.E.K. yetiştirme yurtlarında yaşayan aynı dönem çocukların gelişim özelliklerinin karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Engels, R. C. M. E., Finkenauer, C., Meeus, W., Dekovic, M. (2001). Effects of parental attachment on adolescents' emotional adjustment:

The effects of social skills and relational competence. *Journal of Counseling Psychology*, 48(4), 428-439.

Fedock, G. L. (2017). Women's psychological adjustment to prison: A review for future social work directions. *Social Work Research*, 41(1), 31-42.

Fischer, K. W. & Bidell, T. R. (1998). Dynamic development of psychological structures in action and thought. W. Damon, R. M. Lerner (Ed.), *Handbook of Child Psychology Vol. 1: Theoretical models of human development* içinde (467-561. ss.), Wiley.

Freud, S. (1905). Three Essays on the Theory of Sexuality. The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, (7), 1901-1905: A case of hysteria, three essays on sexuality and other works, Hogarth Press and The Institute of Psycho- Analysis, 1974, London, 123-246.

Fritz, G. K. & Campo, J. V. (2002). Somatoform disorders. M. Lewis (Ed), *Child and adolescent psychiatry: A comprehensive textbook* içinde (847-858. ss.), Lippincot Williams and Wilkins.

Greenberg, M. T., Lengua, L. J., Coie, J. D., Pinderhughes, E. E., Bierman, K., Dodge, K. A., McMahon, R. J. (1999). Predicting developmental outcomes at school entry using a multiple-risk model: Four American communities. *Developmental Psychology*, 35(2), 403-417.

Gregory, A. & Rimm-Kaufman, S. (2008). Positive mother-child interactions in kindergarten: Predictors of school success in high school. *School Psychology Review*, (37), 499-515.

Hazan, C. & Shaver, P. R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, (52), 511-524.

Irvine, H., Bradley, T., Cupples, M., Boohan, M. (1997). The implication of teenage pregnancy and motherhood for primary health care: Unresolved issues. *British Journal of General Practice*, (47), 323-326.

Klein, M. (1935). A contribution to the psychogenesis of Manic-Depressive States, *International Journal of Psychoanalysis*, (16), 145-174.

Karabekiroğlu, K., Rodopman-Arman, A., Ay, P., Özkesen, M., Akbaş, S., Taşdemir, G. N. (2009). Kısa 1-3 yaş sosyal duygusal değerlendirme ölçeği (K-1/3-SDD-TR) Türkçe versiyonunun geçerlilik ve güvenilirliği. *17. Ulusal Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kongresi, Kongre Dergisi*, 19-22.

Kraemer, G. W. (1992). A psychobiological theory of attachment. *Behavioral and Brain Sciences*, 15(3), 493-511.

Letourneau, N. L., Stewart, M. J., Barnfather, A. K. (2004). Adolescent mothers: Support needs, resources, and support-education, services. *Journal of Adolescent Health*, (35), 509-535.

Mahler, M. S., Pine, F., Bergman, A. (1975). *The psychological birth of the human infant*. Basic Books.

Marschak, M. (1960). A method for evaluating child-parent interaction under controlled conditions. *Journal of Genetic Psychology*, (97), 3-22.

Marschak, M. (1967). Imitation and participation in normal and disturbed young boys in interaction with their parents. *Journal of Clinical Psychology*, 23(4), 421-427.

Marschak, M. (1980). Parent-child interaction and youth rebellion. *The Journal of Genetic Psychology*, (97), 3-22.

- Mijolla, A. (2009). *Anne baba zamanının izinde*. Psikanaliz Buluşmaları 4: Kuşaklararası İletim. (Çev: Ceylin Özcan), Bağlam Yayınları.
- Oates, K. (1999). Çocukların cinsel istismarının kalıcı etkileri. E. Konanç, İ. Gürkaynak, A. Egemen (Ed.), *Çocuk İstismarı ve İhmali içinde* (101-110. ss.), Gözde Yayıncılık.
- Oktay, A. (2004). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem*. Epsilon Yayıncılık.
- Orta Metin, İ. & Sümer, N. (2016). Anne duyarlılığı ve erken dönem bağlanma-temelli ebeveynlik destek ve müdahale programları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19(38), 54-73.
- Özhan, S. (2018). *Üstün ve normal zekâ tanılı çocukların bağlanma davranışının sosyal-duygusal ve davranışsal sorunlarla ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Parman, T. (2009). *Kökenlerin utancı: Tenten ve sırları*. Psikanaliz Buluşmaları 4: Kuşaklararası İletim, Bağlam Yayınları.
- Pezdek, K. & Taylor, J. (2002). Memories of traumatic events. M. Eisen, J. A. Quas, G. S. Goodman (Ed.), *Memory and Suggestibility in the Forensic Interview içinde* (165-183. ss.). Erbaum.
- Schore, A. N. (1994). *Affect regulation and the origin of the self: the neurobiology of emotional development*. Erlbaum.
- Shaver, P. R. & Mikulincer, M. (2002). Dialogue on adult attachment: Diversity and integration. *Attachment and Human Development*, (4), 243-257.
- Sümer, N., Sayıl, M., Kazak Berument, S. (2016). *Anne duyarlılığı ve çocuklarda bağlanma: Anne davranışları sınıflandırma seti-ADSS ve*

bağlanma davranışları sınıflandırma seti-BDSS Türkçe uyarlama çalışması: Araştırmacılar için el-kitabı. Koç Üniversitesi Yayınları.

Symington, J. & Symington, N. (1996). *The clinical thinking of Wilfred Bion.* Routledge.

Şar, V., Öztürk, P. E., İkikardeş, E. (2012). Çocukluk Çağı ruhsal travma ölçeğinin Türkçe uyarlamasının geçerlilik ve güvenilirliği. *Journal of Medical Sciences*, 32(4), 1054-1063.

Uluğ Ormancıoğlu, M. (1997). *Oyun psikolojisi: Niçin oyun?*. Göçebe Yayınları.

Whittaker, J. E. V., Harden, B. J., See, H. M., Meisch, A. D., T'Pring, R. W. (2011). Family risks and protective factors: Pathways to Early Head Start toddlers' social-emotional functioning. *Early childhood research quarterly*, 26(1), 74-86.

Zabcı, N., Erol, E., Şimşek, Ö. F. (2018). Ebeveyn çocuk kapsayıcı işlev ölçeği geliştirme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(51), 190-212.

Zeytinoglu, D. (2012). *Cezaevindeki kadınların "annelik" deneyimleri: Ankara Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EXTENDED ABSTRACT

The aim of this preventive project developed for children staying with their mothers in a closed women's penitentiary, is to support all developmental areas of children aged 0-3 with the education to be given to mothers, to strengthen the emotional bond between mother and child and to increase interaction. Children (n=96) staying with their mothers in Bakırköy Women's Closed Penitentiary Institution affiliated to the Ministry of Justice can go to pre-school education institution after the age of 3 when they complete toilet training. However, enriching the life of children aged 0-3 living with their mother and ward friends is important and represents a critical point in terms of spiritual/cognitive development. At this point, the "Game Room" opened by the Bakırköy Women's Closed Penitentiary Institution in order to support babies and children developmentally is of great importance. The other aims of the research are to ensure the regular use of the playground for children, to provide education to mothers about the developmental processes of children aged 0-3, and to provide individual psychotherapy support to children who show symptoms that indicate the intensity of their mental regression. Based on these points, developmental evaluations were made and how education/psychotherapy processes affected the mother-child relationship was examined.

One Group Pretest-Posttest Design, which is one of the weak experimental designs, was preferred in the research. When the literature is examined, it is emphasized that the level of sensitivity of mothers after the intervention program is similar to mothers with low socio-economic status (Cassidy ve ark., 2010). Within the scope of the project, 31 children in the 0-3 age group who stayed with their mothers in the penitentiary institution and could not benefit from the pre-school institution and their mothers were studied. In this context; Demographic information form, Parental Child Containing Functions, ACE Trauma Scale, Childhood Trauma Questionnaire and Marschack Interaction Assessment were administered to the mothers before the training. For children aged 0-3; Information was collected with the AGTE Developmental Test, 1-3 Age Social Emotional Evaluation Scale. Emotion Swing, which is a Maltepe University Scientific Research Project, was carried out every week and three times a week under the guidance of researchers for 18 months. At the end of the project, the scales were re-applied and pre-test and post-test evaluations were made. When the results of the scales applied and the research hypotheses are examined, the hypothesis of "As the mothers' avoidant attachment scores increase, the behavioral and psychological problems of the children increase", which was

addressed within the scope of the Emotion Swing project prepared for the attachment processes and healthy development of 0-3 years old children who are in prison with their mothers, has been confirmed. In addition, the results of the mothers' inclusive functions post-test scores after the training given were significantly different from the pre-test scores, indicating that the studies carried out had a positive effect on the inclusiveness of the mothers. The fact that children's developmental assessment post-test scores are higher than their first test scores is also thought to be one of the positive results of this project. Due to the pandemic period, monitoring tests could not be applied. At the end of the pilot study, the continuity of the project started to be ensured by the internship processes of Maltepe University Clinical Psychology Master's students and Developmental Psychology Master's students. However, due to the onset of the coronavirus pandemic and the closure process, the work was suspended.

The findings of the research support the contributions of the Emotion Swing project, which is prepared for the attachment processes and healthy development of 0-3 years old children staying in the penitentiary with their mothers. It is thought that the increase of playrooms in women's closed prisons will make a great contribution to their mothers and the children staying in the penitentiary institution. It is recommended that penitentiary administrations can get mentorship from Bakırköy Women's Closed Penitentiary Institution, which leads in this regard, and that they develop projects in cooperation with the Psychology, Child Development and Social Services Departments of universities in their own provinces. In addition, it was concluded that it would be beneficial to carry out studies to be carried out in penitentiary institutions in the form of long-term intervention or supportive projects. Finally, it is recommended that a control group be formed by choosing a different prison in future studies.